

РОЛЬ МОТИВАЦІЇ МАЙБУТНІХ АГРАРІЇВ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

У статті визначено особливості мотивації навчально-пізнавальної діяльності майбутніх аграріїв у процесі формування соціокультурної компетентності при вивченні гуманітарних дисциплін. Виокремлено шляхи і прийоми, які необхідно використовувати в процесі вивчення гуманітарних дисциплін, щоб досягти ефективних результатів у формуванні соціокультурної компетентності. Матеріалом дослідження стала мотивація навчальної діяльності, що здійснюється шляхом формування внутрішніх мотивів студентів, які ґрунтуються на професійних інтересах та потребах у соціокультурній інформації.

Ключові слова: соціокультурна компетентність, майбутні аграрії, мотивація, гуманітарні дисципліни.

Фоменко Т. Н. Роль мотивации будущих аграриев в процессе формирования социокультурной компетентности.

В статье охарактеризованы особенности мотивации учебно-познавательной деятельности будущих аграриев в процессе формирования социокультурной компетентности при изучении гуманитарных дисциплин. Выделены способы и приемы, которые необходимо использовать в процессе изучения гуманитарных дисциплин, чтобы достичь эффективных результатов в формировании социокультурной компетентности. Материалом исследования стала мотивация учебной деятельности, которая обеспечивается путем формирования внутренних мотивов студентов, основывающихся на профессиональных интересах и потребностях в социокультурной информации.

Ключевые слова: социокультурная компетентность, будущие аграрии, мотивация, гуманитарные дисциплины.

Fomenko T. M. The role of motivation of future agrarians in the process of forming sociocultural competence.

The aim of the research is to describe the features of motivation of future agrarians' educational and cognitive activity related to forming sociocultural competence in the process of humanitarian disciplines study which is highlighted in the article. The research material is motivation study of educational and cognitive activity. Motivation of educational and cognitive activity is defined as an important pedagogical condition for forming future agrarians' sociocultural competence. As a research result it is underlined that motivation of educational activity is realized by application students' internal reasons based on their professional interests and requirements in sociocultural information. Forming sociocultural competence is impossible without person's needs, his/her internal reasons. The motives for sociocultural interaction occur when sociocultural knowledge is available. Sociocultural interaction is possible if there is the origin of motivation for the activity. The tasks that must be decided in the process of humanitarian disciplines study to achieve effective results for forming sociocultural competence are distinguished as well. The comparative study of foreign and native cultures is examined as a mechanism of activation person's motivational sphere that is insufficient amount of sociocultural knowledge related to understanding the use of speech etiquette, codes of conduct in the situations of foreign communication actualizes students' requirement in information about the features of foreign countries that can be a cognitive reason. The conclusion of the research shows that effective organization of educational process assists development future agrarians' cognitive activity and personal interest for forming sociocultural competence. The subject to further scientific research will focus on the determination other pedagogical conditions for forming future agrarians' sociocultural competence.

***Key words:** sociocultural competence, future agrarians, motivation, humanitarian disciplines.*

Постановка проблеми. Одним із пріоритетних напрямів модернізації вищої аграрної освіти України є підвищення конкурентоспроможності випускників аграрних вищих навчальних закладів (ВНЗ) на міжнародному ринку праці. В умовах сьогодення на перший план виходять не тільки професійні навички майбутнього аграрія, але й базові (ключові) компетентності. До них відносять соціокультурну компетентність, яка є важливим аспектом розвитку особистості. Формування ціннісних орієнтацій, світогляду особистості студента й удосконалення його професійних якостей у процесі підготовки в аграрному ВНЗ забезпечується гуманітарними дисциплінами. Поступове зростання контактів та міжособистісного спілкування в професійній діяльності аграрія істотно впливає на значення гуманітарних знань у процесі професійної підготовки. Тобто гуманітарна освіта стає фундаментальною щодо професійної підготовки майбутніх фахівців. У зв'язку з цим, виникає необхідність належної організації навчально-виховного процесу, пошуку оптимальних педагогічних умов, які сприяли б формуванню соціокультурної компетентності майбутніх аграріїв при вивченні дисциплін гуманітарного циклу. На нашу думку, важливою педагогічною умовою, яка впливає на ефективність формування соціокультурної компетентності майбутніх аграріїв, є розвиток позитивної мотивації навчально-пізнавальної діяльності в процесі вивчення гуманітарних дисциплін.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питання соціокультурної компетентності було в центрі уваги багатьох науковців. Дослідники наводять декілька тлумачень цього явища, способів інтерпретації його сутності та структури; розглядають різноманітні підходи до формування соціокультурної компетентності. Так, теоретичні та практичні аспекти формування соціокультурної компетентності майбутніх фахівців

висвітлюються у роботах О. Жежери (курсанти вищих військових навчальних закладів) [2], П. Сулейманової (студенти багатонаціонального регіону) [7], С. Шехавцової (майбутні вчителі) [10] та ін. Проте формування соціокультурної компетентності майбутніх аграріїв не було до цього часу предметом окремого дослідження. Не вирішеним раніше залишається питання розвитку позитивної мотивації майбутніх аграріїв для ефективності формування соціокультурної компетентності в процесі вивчення гуманітарних дисциплін.

Мета статті – визначити особливості мотивації навчально-пізнавальної діяльності майбутніх аграріїв для формування соціокультурної компетентності в процесі вивчення гуманітарних дисциплін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Професії аграрно-промислового комплексу є суміжними і знаходяться «на межі» різних професійних галузей. Відхід від традиційної належності професій аграрної сфери «людина – природа» спричинений зміною спрямованості діяльності фахівців аграрного сектору та наближенням до системи «людина – людина». Зростання зв'язків зі світом праці, розвиток соціального діалогу, розширення культурних меж зумовлює підвищення ролі комунікації у професійній діяльності аграріїв. Отже, особистісний та професійний розвиток фахівця-аграрія, ефективне входження його у сферу професійної соціалізації значно залежить від рівня сформованості комунікативних та соціокультурних умінь. Цьому сприяє вивчення студентами гуманітарних дисциплін.

Концепція гуманітаризації навчально-виховного процесу в аграрних ВНЗ полягає у посиленні ролі гуманітарних дисциплін і гуманітарно-орієнтованого вивчення інших навчальних дисциплін; максимальному наближенні навчальних дисциплін (змістовно) до майбутніх потреб фахівця; диференціації навчання, створенні умов для випробування студентом власних задатків і вподобань у різних видах діяльності й

пошуку себе; поєднанні загальнолюдських і національних цінностей, вихованні на засадах моральності [3].

Встановлено, що в аграрних ВНЗ викладаються такі гуманітарні дисципліни, як «Українська мова за професійним спрямуванням», «Іноземна мова», «Історія України», «Історія української культури», «Українознавство», «Релігієзнавство», «Психологія», «Соціологія», «Філософія». Аналіз навчальних програм дисциплін гуманітарного циклу свідчить про те, що соціокультурна компетентність як ключова компетентність не виокремлюється.

Проте до змісту дисциплін «Англійська мова», «Англійська мова за професійним спрямуванням» включено країнознавчий матеріал з метою знайомства студентів з елементами іншомовної культури: інформація про повсякденне життя, норми поведінки, особливості мовленнєвого етикету носіїв мови тощо. Згідно з програмами, концепцією гуманітарних дисциплін є формування національно-мовної особистості, здатної до ефективного ділового й міжкультурного спілкування, успішної участі в діалозі культур.

Безперечно, показником готовності особистості до міжкультурного спілкування вважають соціокультурну компетентність. Так, виникає необхідність оптимізації змісту та структури дисциплін гуманітарного циклу для посилення розвиваючого соціокультурного потенціалу. Безумовно, потрібно розвивати соціально значущу особистість майбутнього фахівця, потенціал якої визначається не лише її професійними компетенціями, але й загальною культурою, що включає високу моральність, толерантність, комунікабельність, відповідальність тощо.

На наш погляд, за період навчання в аграрних ВНЗ відбувається зміна пріоритетних потреб, цінностей майбутніх аграріїв, збагачується їхня моральна сфера; головна установка особистості полягає у самовизначенні та самореалізації. Професійна підготовка фахівців вимагає актуалізації

потреби в особистісному розвитку через залучення до культурних цінностей, збагачення індивідуальної культури. Розвиток потенціалу особистості можливий лише в соціокультурному середовищі. Загальними вимогами до сучасного соціокультурного середовища ВНЗ як сукупності умов, в яких здійснюється життєдіяльність суб'єктів освітнього простору, є: сприяння самореалізації особистості, задоволення її потреб та інтересів, адаптація до соціальних змін; забезпечення інструмента формування цінностей і моделей поведінки. Першочерговою стратегією гуманітарної освіти стає реалізація завдання соціалізації особистості: навчати майбутнього фахівця працювати в змінних умовах професійного, соціального, культурного середовища; дотримуватися встановлених норм поведінки, критично мислити, приймати відповідальні, адекватні рішення, ефективно спілкуватися.

Зазначимо, що головними характеристиками випускника аграрного вищого навчального закладу є його компетентність і мобільність. На наш погляд, результативність процесу формування соціокультурної компетентності майбутніх аграріїв забезпечує компетентнісний підхід [9]. Використання компетентнісного підходу підвищує соціокультурну спрямованість діяльності, оскільки соціокультурна компетентність ґрунтується на діяльнісному аспекті, а не тільки на предметно-знаннєвій соціокультурній освіті [10]. Саме у діяльності компетенції перетворюються на особистісні якості, властивості, – стають компетентностями.

Як відомо, діяльність є формою активності особистості, способом її розвитку і всебічного процесу самопізнання. У зв'язку з цим, акценти при вивченні гуманітарних дисциплін переносяться на процес пізнання, ефективність якого залежить від пізнавальної активності самого студента.

Відповідно до концепції діяльності О. Леонтьєва, пізнання є діяльністю, яка спрямована на освоєння предметного світу. Вступаючи в контакт з предметами зовнішнього світу, особистість пізнає їх і збагачується практичним досвідом пізнання світу. У структурі діяльності

особистості виокремлюється дія – цілеспрямований процес, який спонукає не мета, а мотив [4, с. 247]. Під мотивом розуміють внутрішнє спонукання особистості до тієї чи іншої активності (діяльності, спілкування, поведінки тощо). Мотивами можуть бути інтереси, переконання, соціальні настанови, цінності особистості. Отже, організація діяльності відбувається відповідно до мотивів. Однак, мотив не повинен залишатися на знанневому рівні, а має бути усвідомленим та практично дієвим [7]. Діяльність завжди носить продуктивний характер, тобто її результатом є трансформація як в зовнішній сфері, так і в самій людині, її знаннях, здібностях, мотивах. Для здійснення цього розвитку особистості необхідно змінити образ дій, намір діяльності. Зробити щось цікавим – значить зробити дієвим або знову створити певний мотив; щоб викликати інтерес, необхідно не вказувати мету, а створити спочатку мотив, а потім відкрити можливості знаходження мети [4, с. 297].

Отже, критерієм соціокультурної компетентності можна назвати цінність діяльності. У цьому розумінні на перше місце висувається не сукупність набутих соціокультурних знань, тобто поінформованість особистості, а її вміння вирішувати проблеми в різних сферах життєдіяльності. Компетентність формується та проявляється в практичній діяльності, водночас передбачає ефективну діяльність, і як результат – ефективне вирішення проблемних завдань. Компетентність містить не лише сукупність знань, вмінь та навичок, необхідних для продуктивної діяльності, але й певний рівень розвитку особистісних якостей, які забезпечують якісний результат, що, в свою чергу, становить визначальну характеристику компетентності.

Для прояву компетентності, як стверджує А. Тряпціна, велике значення має зацікавленість індивіда у вирішенні проблем. Як характеристика особистості компетентність завжди залежить від зусиль людини та проявляється за умови зацікавленості в певній діяльності [6, с. 42].

Підґрунтям успішного вирішення проблем вважають мотивацію до дії. Мотиви до соціокультурної взаємодії виникають, коли наявні соціокультурні знання. В свою чергу, соціокультурна взаємодія можлива лише за умови виникнення мотивації до діяльності. Використання мотивації, як зазначає О. Глущенко, дозволяє виявити внутрішній резерв (спонукання) особистості та впливати на продуктивність діяльності. Дослідниця підкреслює взаємозалежність між мотивацією та соціокультурною компетентністю. На її думку, формування компетентностей неможливе без потреби особистості, тобто її внутрішньої вмотивованості. Динаміка ж мотивації розвивається завдяки реалізації компетентностей, успішної діяльності особистості [1].

Безперечно, навчально-пізнавальна діяльність передбачає наявність провідного компонента мотивації. Діяльність буде успішною за умови наявності пізнавального інтересу, потреби у здобутті знань, позитивного ставлення майбутніх аграріїв до навчання. Основним джерелом інтересу до навчальної діяльності є, насамперед, її зміст. Для підвищення стимулювання навчання необхідно використовувати прийоми створення ситуації новизни, актуальності, наближення змісту до реальних життєвих ситуацій тощо. Інформативність навчального процесу, тобто насиченість новим, невідомим, притягує й акцентує увагу студентів, спонукає до вивчення пропонованої теми, оволодіння новими способами та прийомами діяльності. Так, зміст навчання має відповідати інтересам і професійним потребам майбутніх аграріїв.

Не викликає сумніву, що соціокультурна компетентність передбачає усвідомлення майбутніми фахівцями-аграріями необхідності діяльності, наявність стійкої пізнавальної потреби, прагнення до творчого застосування знань. Лише усвідомлена, вмотивована, активна навчально-пізнавальна діяльність сприяє формуванню соціокультурної компетентності. Усвідомлення супроводжує цілеспрямовану активність і означає розуміння мети, вмотивоване прагнення її досягнення.

Загальновідомо, що пізнавальна активність як одна з провідних якостей особистості зумовлює ефективність пізнавальної діяльності. Вона проявляється у спрямованості та стійкості пізнавальних інтересів, прагненні ефективного оволодіння знаннями та способами діяльності. Пізнавальна активність має стимулювати процес самостійного здобуття нових знань. На наш погляд, необхідно формувати у майбутніх аграріїв позитивну мотивацію, орієнтовану на формування соціокультурної компетентності. Таким чином, успіх розвитку соціокультурної компетентності залежить від мотивованої, цілеспрямованої, скоординованої діяльності всіх суб'єктів освітнього процесу [2].

Серед шляхів і прийомів, які необхідно використовувати для розвитку мотивації в процесі вивчення гуманітарних дисциплін в аграрних ВНЗ, щоб досягти ефективних результатів у формуванні соціокультурної компетентності, можна виокремити такі:

- поглиблювати культурну освіченість майбутніх аграріїв; розвивати вміння розуміти явища іншої культури у процесі рефлексії, критично оцінювати здобуту інформацію про явища іншої культури, норми та правила поведінки у ситуаціях ділового та повсякденного життя;

- розвивати мотиваційну сферу особистості майбутнього фахівця; підвищувати мотивацію до культурного пізнання, засвоєння норм та цінностей;

- задовільняти пізнавальні потреби майбутніх аграріїв; стимулювати їхню пізнавальну діяльність, залучати до таких видів діяльності, які активізують та розвивають увесь спектр пізнавальних здібностей; розвивати творчий потенціал студентів;

- виховувати особистісні якості майбутніх фахівців (емпатія, відкритість, толерантність, неупереджене ставлення до представників іншомовної культури, терпимість до культурних відмінностей, повага до народу-носія іншомовної культури);

– формувати моральні поняття, уявлення, переконання, принципи, світоглядні настанови та ідеали, самосвідомість та самооцінку майбутніх аграріїв.

Необхідною й ефективною засадою підтримки позитивної мотивації до навчально-пізнавальної діяльності є використання різноманітної соціокультурної інформації, орієнтованої на майбутню спеціальність студента. На наш погляд, для того щоб цілеспрямовано розвивати активність і зацікавленість майбутніх аграріїв у формуванні соціокультурної компетентності в процесі вивчення гуманітарних дисциплін, потрібно використовувати найбільш результативні прийоми організації навчальної діяльності; створювати умови не лише для розвитку навчального інтересу, але й творчої активності майбутніх фахівців, чому сприяють: організація позааудиторної виховної роботи зі студентами, участь студентів у навчально-пошуковій та проектній діяльності; залучення студентів до наукових досліджень, до участі в роботі наукових гуртків, до конкурсів наукових робіт, всеукраїнських олімпіад, міжнародних наукових студентських конференцій тощо.

Таким чином, організація освітньо-виховного процесу для формування соціокультурної компетентності у майбутніх аграріїв забезпечується участю студентів у пізнавальній (засвоєння знань про національно-культурні цінності інших народів та країн, про культуру іншомовної країни), ціннісно-орієнтаційній (усвідомлення значущості пізнання національної культурної спадщини, виховання терпимості до культурних відмінностей), практичній (включення майбутніх фахівців в дослідницьку діяльність, розвиток відповідних умінь і навичок) діяльності. Повноцінна пізнавальна діяльність майбутніх аграріїв є головною умовою розвитку в них ініціативи, активної життєвої позиції, вміння самостійно поповнювати свої знання, орієнтуватися в потоці інформації, оскільки ключові компетентності формуються у студентів тільки за умови систематичного залучення їх до самостійної пізнавальної діяльності.

Особливого значення в аграрних ВНЗ надається вивченню іноземної мови як базової гуманітарної дисципліни, що є невід'ємною складовою системи професійної освіти. Порівняльне вивчення особливостей іншомовної та рідної культур розглядається як механізм активізації мотиваційної сфери особистості, тобто недостатня кількість соціокультурних знань щодо розуміння використання мовленнєвого етикету, норм поведінки в ситуаціях іншомовного спілкування актуалізує потребу майбутніх фахівців в інформації про особливості культури інших країн, яка може бути пізнавальним мотивом.

Підвищенню практичної значущості іноземної мови сприяє розвиток контактів із іноземними партнерами щодо постачання сільськогосподарської техніки, посівного матеріалу та добрив; участь у різноманітних міжнародних програмах, конференціях; виробнича практика за кордоном, що вимагає від майбутніх фахівців якісної мовної підготовки. Головним фактором, який стимулює процес іншомовного спілкування, вважаємо мотивацію. Результати досліджень науковців свідчать про те, що мотивація студентів у процесі вивчення іноземної мови в аграрному ВНЗ орієнтована здебільшого на професійну діяльність [5]. Тому викладання іноземної мови повинне бути професійно-орієнтованим. Завдання викладача полягає в тому, щоб створити умови для розвитку позитивної мотивації, обрати такі форми, методи та засоби навчання, які б дозволили кожному студенту активізувати свою пізнавальну діяльність.

Наведемо приклади прийомів мотивації і стимулювання навчально-пізнавальної діяльності майбутніх аграріїв в процесі формування соціокультурної компетентності у межах вивчення іноземної мови:

1. Організація парного або групового обговорення актуальних тем соціокультурного спрямування іноземною мовою з опорою на аутентичний зміст прочитаного тексту, почутого (аудіо) або побаченого (відео). Студенти висловлюють оціночне ставлення до фактів, явищ, подій; порівнюють реалії культури іншомовної та рідної країн.

2. Використання проблемних завдань іноземною мовою, що передбачають пошуково-дослідницькі проекти, аналіз, обговорення проблемних ситуацій («круглий стіл», «мозковий штурм»).

3. Моделювання професійно-орієнтованих ситуацій іноземною мовою, ситуацій повсякденного життя представників іншомовної культури тощо.

Оскільки однією із найважливіших умов підготовки майбутнього фахівця-аграрія є відповідність його інтересів, схильностей і здібностей обраній професії, вивчення іноземної мови потрібно розглядати крізь призму ставлення студентів до майбутньої професії. На наше глибоке переконання, найбільш мотивуючим фактором для майбутніх аграріїв є професійний інтерес та усвідомлення практичного значення знання іноземної мови для майбутньої професійної діяльності, наприклад, виконання сумісних проектів з іноземними партнерами, стажування за кордоном тощо [8].

В цілому, для підвищення мотивації викладач у навчальному процесі має застосовувати ефективні стимули, які мотивують майбутніх аграріїв. Найбільш продуктивними є внутрішні мотиви, оскільки вони ґрунтуються на інтересі, на чомусь важливому і значимому для студентів. Інтерес може виявлятися до самих знань і до процесу їх отримання. Внутрішніми мотивами можуть бути також допитливість, прагнення майбутнього фахівця підвищити свій культурний і професійний рівень, його потреба в новій інформації. Головне в процесі пізнання – не лише накопичення відомостей про країну, але й пізнання людей, їх образу думок, поведінки, відношення до загальнолюдських цінностей.

Висновки. Формування соціокультурної компетентності в процесі вивчення гуманітарних дисциплін досягається завдяки розвитку внутрішніх мотивів майбутніх аграріїв, які ґрунтуються на професійних інтересах та потребах у соціокультурній інформації. Майбутні фахівці мають усвідомлювати мету та значущість пізнання культурної спадщини

рідної та інших країн. Необхідно стимулювати пізнавальну діяльність майбутніх аграріїв, залучаючи їх до таких видів діяльності, які активізують та розвивають увесь спектр їхніх пізнавальних здібностей. Участь студентів у навчально-пошуковій та проектній діяльності, в роботі наукових гуртків, конкурсах, олімпіадах сприяє розвитку їх пізнавального інтересу та творчої активності. Порівняльне вивчення особливостей іншомовної та рідної культур активізує мотиваційну сферу особистості. Проведене нами дослідження не вичерпує зазначену проблему. Перспективи подальших досліджень полягають у визначенні педагогічних умов формування соціокультурної компетентності майбутніх аграріїв.

Список використаних джерел:

1. Глущенко О. А. Формирование мотивационной основы студентов неязыковых факультетов в процессе развития иноязычной социокультурной компетенции: автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теория и методика обучения и воспитания» / О. А. Глущенко; ГОУВПО «Российский государственный педагогический университет». – Санкт-Петербург, 2010. – 18 с.
2. Жежера Е. А. Социокультурная компетентность будущего специалиста: от сущности к технологии формирования [Электронный ресурс] / Е. А. Жежера // – Режим доступа: www.sworld.com.ua/konfer30/894.pdf.
3. Костриця Н. М. Гуманітаризація аграрної освіти в контексті освітніх змін / Н. М. Костриця // Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. – Львів, 2009. – Вип. 25. – Ч.1. – С. 256 – 262.
4. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность. / А. Н. Леонтьев. – М.: Политиздат, 1977. – 304 с.
5. Рідель Т. М. Професійна мотивація та роль формування мотивації до вивчення іноземних мов в аграрному вузі / Т. М. Рідель // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: [наук. журнал.]. – Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2010. – Вип. № 4 (6). – С. 359 – 365.

6. Современная школа: опыт модернизации [книга для учителя] / О. В. Акулова, С. А. Писарева, Е. В. Пискунова, А. П. Тряпицына / Под общ. ред. А. П. Тряпицыной. – СПб : Изд-во РГПУ им. А. И. Герцена, 2005. – 290 с.
7. Сулейманова П. В. Формирование социокультурной компетентности студентов многонационального региона: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.05 «Теория, методика и организация социально-культурной деятельности» / П. В. Сулейманова; Московский государственный гуманитарный университет им. М. А. Шолохова. – Москва, 2014. – 18 с.
8. Фоменко Т. М. Вивчення іноземних мов в аграрних ВНЗ / Т. М. Фоменко // Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасна педагогіка: теорія, методика, практика» (16 – 17 жовтня 2015 р., м. Хмельницький). – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2015. – С. 140 – 142.
9. Фоменко Т. М. Міжпредметні зв'язки соціально-гуманітарних дисциплін як педагогічна умова формування соціокультурної компетентності майбутніх аграріїв / Т. М. Фоменко // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: наук. журнал / голов. ред. А. А. Сбруєва. – Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2015. – № 5 (49). – С. 414 – 422.
10. Шехавцова С. О. Формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови у позанавчальній діяльності університету: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / С. О. Шехавцова; Луганський національний університет імені Тараса Шевченка. – Луганськ, 2009. – 18 с.